

БОЛКОТУН

Зоя Анатоліївна —

в.о. ученого секретаря Видавничого дому «Академперіодика» НАН України

РАДЧЕНКО

Анна Ігорівна —

кандидат геологічних наук, заступник директора з питань наукової та видавничої діяльності Видавничого дому «Академперіодика» НАН України

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ — ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

IX Науково-практична конференція

«Наукова періодика: традиції та інновації»

5 червня 2019 р. в Києві у приміщенні Головної астрономічної обсерваторії НАН України відбулася IX Науково-практична конференція «Наукова періодика: традиції та інновації», організована Видавничим домом «Академперіодика» НАН України. У статті висвітлено основні питання, які розглядалися на конференції, зокрема пов'язані з викликами, що стоять сьогодні перед науковою періодикою, пропозиції та ініціативи учасників заходу.

У 2010 р. Видавничий дім «Академперіодика» НАН України під егідою Науково-видавничої ради НАН України започаткував проведення науково-практичних конференцій, присвячених питанням існування та розвитку наукової академічної періодики. Цього року, 5 червня, відбулася вже 9-та конференція, яка підтвердила, що проведення такого щорічного наукового заходу є важливою подією для співробітників редакційних колегій і редакцій академічних журналів.

З-поміж 100 зареєстрованих учасників близько половини становлять уже постійне «ядро» — це давні друзі та колеги ВД «Академперіодика», активні у справі розвитку наукової періодики працівники редакційних колегій і редакцій наукових періодичних видань, завжди готові ділитися власним досвідом і радіти здобуткам колег. Приємно було бачити серед учасників конференції представників закладів вищої освіти та наукових установ іншого відомчого підпорядкування, зокрема Київського університету імені Бориса Грінченка, Національної академії прокуратури України, Академії Державної пенітенціарної служби, Національної наукової медичної бібліотеки України, Національного авіаційного університету, Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», Державної установи «Національний антарктичний науковий центр» МОН України.

Цьогоріч захід проходив у Головній астрономічній обсерваторії НАН України, і, вже за традицією, з вітальним словом до

Відкриття ІХ Науково-практичної конференції «Наукова періодика: традиції та інновації»

присутніх звернувся голова Науково-видавничої ради НАН України, директор ГАО НАН України академік НАН України Я.С. Яцків. Він побажав учасникам конференції плідної роботи і наголосив на основних викликах, які стоять сьогодні перед науковою періодикою щодо ефективного оприлюднення наукових результатів і пов'язані зі стрімким розвитком інформаційних технологій, запровадженням концепції відкритої науки, зростанням рівня цифровізації світової економіки.

Виступи основних доповідачів стосувалися кількох груп питань:

- про сьогоdnішній стан наукової періодики та обов'язкові атрибути сучасного наукового журналу (О.Г. Вакаренко, І.О. Тихонкова, А.І. Радченко, З.А. Болкотун);
- про видавничу діяльність і публікаційну активність вітчизняних наукових установ (Я.С. Яцків, П.С. Смертенко);
- про перспективність відкритого доступу в Україні, його правове регулювання та охорону авторського права (Ю.В. Діденко, Ю.М. Капіца, К.С. Шахбазян);
- про системи ідентифікації наукових публікацій, авторів, наукових установ (Т.М. Яцків, А.Д. Данілова, І.О. Погореловська).

Майже половину робочого часу конференції, і це було новацією, організатори приділили проведенню дискусійної панелі. В основу дискусії, до якої активно долучилися всі присутні, було покладено запитання, що надійшли

до ВД «Академперіодика» від учасників конференції у заявках на участь у заході. Обговорювали також питання, що виникали під час виступів доповідачів, та інші дотичні зауваги.

Учасники конференції під час дискусії мали змогу поділитися своїм досвідом, почути про напрацювання колег з інших академічних періодичних видань, а також послухати виступи та міркування гостей з неакадемічної сфери. Серед таких виступів хотілося б відзначити інформаційні повідомлення співробітниць ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова».

Так, завідувачка відділу серіальних номерів О.І. Погореловська ознайомила присутніх з перспективами довгоочікуваного відкриття в Україні національного центру ISSN, повідомивши, що Кабінет Міністрів України підтримав пропозицію Державного комітету телебачення і радіомовлення України щодо приєднання України до Статуту Міжнародного центру реєстрації серіальних видань. Отже, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 163 «Про приєднання до Статуту Міжнародного центру реєстрації серіальних видань (Міжнародного центру ISSN)», Державну наукову установу «Книжкова палата України імені Івана Федорова» призначено національним центром реєстрації серіальних видань (національним центром ISSN). Основні завдання центру полягають в упорядкуванні потоку серіальних видань, що видаються на території України, створенні надійної та зручної в користуванні національної бази даних серіальних видань на основі ISSN, сприянні створенню умов для впровадження та поширення в Україні інформаційних технологій автоматичної ідентифікації, штрихового кодування серіальних видань на основі ISSN, удосконаленні системи обліку видавничої продукції, інтеграції вітчизняних суб'єктів видавничої справи у світові ринки та мережі товарних потоків на засадах сучасних загальноновизнаних стандартів ділового спілкування. Наразі триває процес підготовки нормативної документації, а відкриття національного центру планується восени 2019 р.

Завідувачка відділу стандартизації ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова» Г.М. Пліса у своєму виступі порушила питання стандартів, дотичних до видавничої діяльності, термінів чинності, порядку перегляду ДСТУ, зазначивши, що минулого року переглянуто ДСТУ 7152:2010 «Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках» з урахуванням змін і новацій у сфері видавничої діяльності. Стандарт передбачає зазначення цифрових ідентифікаторів, копірайту, відомостей про публікацію іншою, ніж державна мовою; також було включено пункт щодо правил подання ілюстрацій і таблиць. Книжкова палата ініціювала надання статусу обов'язкових 20 стандартам — 10 національним та 10 галузевим. Стандарти, що набудуть статусу обов'язкових, будуть представлені у відкритому доступі, їх не потрібно буде купувати. Зокрема це стосується ДСТУ 7.1:2006 «Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». «Він стане обов'язковим до використання, і ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова» наполягатиме на застосуванні саме цього стандарту для того, щоб запобігти хаосу у видавничій діяльності», — підкреслила Г.М. Пліса.

Цікавим для учасників конференції виявився виступ доцента Національного авіаційного університету О.М. Ключко, яка зазначила, що надмірне захоплення опублікуванням результатів наукової роботи англійською мовою створює провалля між науковцем-викладачем і студентом-початківцем. Так, сама викладачка протягом останніх років публікує статті переважно англійською мовою (близько 10 наукових статей на рік), проте студенти першого-другого курсу часто ще не володіють англійською на такому рівні, щоб вільно читати наукові тексти. Отже, викладачка не може активно залучати найновіші публікації до навчального процесу, через що студенти позбавлені можливості отримати додаткові знання. До того ж, на думку О.М. Ключко, зловживання англійською призводить до збіднення національної термінології, її відставання від світової

Під час пленарного засідання конференції

науки, що позначається на якості текстів українською мовою. Усе це має негативний вплив на розвиток молоді, якість загальноосвітніх курсів і національних підручників для середньої та вищої школи.

Порушене питання викликало жваве обговорення, більшість учасників дискусії наполягала на необхідності віднайдіння балансу між застосуванням англійської та розвитком української мови, на підтримці видання наукової періодики саме державною мовою. Додатковим аргументом на користь цих пропозицій є започаткування відповідних програм у сусідніх з Україною європейських країнах, наприклад у Чехії та Польщі. Про це розповів голова Українського хроматографічного товариства, головний редактор «Журналу хроматографічного товариства» М.М. Герцюк, зазначивши, що Європа нині повертається до розвитку національних мов. Ніхто не заперечує значення англійської як загальнозживаної, але при цьому велику увагу приділяють і розвитку власної наукової термінології, і на цю справу виділяється державне фінансування. Також М.М. Герцюк згадав про нещодавно укладений та виданий у Польщі п'ятимовний словник з хроматографії. Серед цих п'яти мов є й українська, і всю використану термінологію було погоджено з вітчизняними фахівцями-хроматографістами і мовниками. Польські колеги готові надати Україні ліцензію для перевидання цього словника, і безпосередньо під час конференції цю ідею підтримав голова Науково-видавничої ради НАН України академік НАН України Я.С. Яцків.

Ірина Тихонкова, експерт з інформаційно-аналітичних ресурсів та навчання Clarivate Analytics, відповідальний секретар редакції журналу «Biopolymers and Cell», Інститут молекулярної біології і генетики НАН України

Юрій Капіца, директор Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України

Питання, які надійшли до ВД «Академперіодика» НАН України напередодні конференції, можна розподілити на такі основні групи:

1) питання, що стосуються власне відкритого доступу, забезпечення авторського права, перспективи впровадження Плану S, функціонування ліцензій Creative Commons;

2) питання щодо входження видань до різноманітних баз даних, відповідності видань вимогам МОН України, організації рецензування, поширення видання, зокрема через передплату;

3) питання, що стосуються різноманітних ідентифікаторів публікацій та науковців;

4) питання про різні програми, створені для спрощення роботи видання: референс-менеджери, електронні редакції, програми з антиплагиату, а також про мову та наукову термінологію.

Відповіді на більшість з них пролунали під час виступів на конференції, проте деякі питання потребують подальшого обговорення та надання пояснень, зокрема щодо проблеми відкритого доступу та авторських прав на журнал і публікації в ньому.

Наймоцінішим було обговорення нагальної необхідності створення єдиної консолідованої видавничої платформи Національної академії наук України. Про це у програмному виступі «Сучасний науковий журнал: українські реалії» говорила директорка Видавничого дому «Академперіодика» НАН України О.Г. Вакаренко. Запропонувавши як «центр кристалізації» видавничих та організаційних зусиль ВД «Академперіодика», О.Г. Вакаренко наголосила, що створення видавничої платформи є вкрай необхідним кроком для забезпечення життєздатності наукових періодичних видань Академії в сучасних умовах. Реаліями для академічних періодичних видань нині є необхідність залучення іноземних членів редакційних колегій, експертів, рецензентів, авторів, що неможливо здійснити без інструментів електронної редакції, можливості забезпечення оперативного електронного документообігу, автоматизованого контролю за проходженням рукописів, без актуальної бази рецензентів тощо. «Електронні редакції на розвиненій видавничій платформі — це єдиний шлях забезпечити на належному світовому рівні відкритий доступ до наукових публікацій, до чого нині прямує Європейський Союз. А видання наукових журналів у спеціалізованому видавництві — це реальний шлях підвищення якості оприлюднення результатів наукових досліджень», — зазначила О.Г. Вакаренко.

Дотичним до проблематики створення видавничої платформи й функціонування електронної редакції є надзвичайно актуальне питання забезпечення якісного фахового рецензування всіх наукових статей у періо-

дичних виданнях. Це загальносвітова вимога до наукової видавничої продукції та умова входження до поважних наукометричних баз. Для журналу робота рецензента — це запорука якості оприлюдненого матеріалу, що означає його новизну, оригінальність, відтворюваність та верифікованість даних, обґрунтованість висновків, повноту огляду, дотримання принципів наукової етики. Про це згадували у своїх виступах майже всі доповідачі.

Про організацію рецензування під час дискусії говорила відповідальний секретар журналу «Experimental Oncology» О.М. Караман. Фактично підсумувавши виступи інших, вона зазначила, що рівень журналу залежить від фахового рецензування. Наявність двох рецензій є обов'язковою, а якщо одна з рецензій негативна, потрібно залучати й інших експертів. Якщо такої практики немає, журнал не досягне належного рівня і не набуде авторитету. Іноді роль другого рецензента може виконувати головний редактор журналу або його заступники, але це не повинно бути поширеною практикою. Погодившись з тим, що пошук неупереджених і незаангажованих рецензентів є надзвичайно важкою справою, вона закликала колег бути стійкими у цих питаннях, домагатися серйозного рецензування, не пропускати до друку неякісних статей, і повідомила, що журнал «Experimental Oncology» щороку в останньому номері друкує подяки рецензентам.

Ідею формування бази даних вітчизняних і закордонних рецензентів учасники конференції обговорили в контексті питання про створення електронних редакцій та аналізу ґрунтового виступу І.О. Тихонкової, присвяченого інструменту Publons як частині платформи Web of Science. Це база науковців та рецензентів і водночас інструмент для видавців і редакторів, який допомагає шукати рецензентів, автоматизувати роботу з ними і підвищити її ефективність. Publons створено для забезпечення потреб наукової спільноти щодо спрощення комунікації між видавцем і рецензентом. Крім того, він допомагає науковцям опанувати основи роботи з рецензування наукових статей.

Інформація щодо входження журналів НАН України до наукометричних баз та оновленого переліку наукових фахових видань України викликала зацікавлення учасників заходу

Жвава дискусія

Неабияку зацікавленість викликало й питання щодо положень нового Закону України від 25.04.2019 № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної», а також оновлення українського правопису, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437 «Питання українського правопису». Учасники конференції підтримали ініціативу ВД «Академперіодика» щодо організації навчального семінару із залученням фахівців мовознавчих установ НАН України з метою детального ознайомлення з новими правописними нормами, зокрема щодо вільного транслітерування іншомовних слів, спрощення написання складних слів і власних назв.

На завершення конференції було ухвалено проект резолюції, де, серед іншого, зазначено, що наукова спільнота, представлена на конференції працівниками редакційних колегій та редакцій наукових періодичних видань наукових установ і закладів вищої освіти, висловлює глибоку стурбованість спробами певних політичних сил внести зміни або й взагалі скасувати Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який має набути чинності 16 липня 2019 р.

Крім того, учасники конференції схвалили ініціативу щодо створення типової електронної редакції періодичного видання НАН України відповідно до рівня сучасної світової наукової комунікації і вирішили просити Науково-видавничу раду НАН України та ВД «Академперіодика» НАН України організувати роботу з розроблення та впровадження типової електронної редакції в практику діяльності академічних установ, які є співзасновниками наукових періодичних видань.

З презентаціями виголошених на конференції доповідей, роз'ясненнями щодо найактуальніших питань і стенограмою дискусії можна ознайомитися на сайті ВД «Академперіодика» НАН України (www.akademperiodyka.org.ua), а самі підготовлені до конференції доповіді буде опубліковано в черговому випуску загальноакадемічної книжкової серії «Наука України у світовому інформаційному просторі».

Наступну науково-практичну конференцію «Наукова періодика: традиції та інновації» запропоновано організувати у 2020 р., щоб традиційно зібратися в сприятливій, робочій атмосфері й обговорити нові актуальні питання та набутий досвід у впровадженні інновацій.

IX Науково-практичну конференцію «Наукова періодика: традиції та інновації» було організовано і проведено в рамках виконання НДР «Видавнича справа Національної академії наук України та її вплив на розвиток науки в Україні» (01.01.2019–31.12.2021).

Z.A. Bolkotun

Publishing House "Akademperiodyka" of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5076-9956>

A.I. Radchenko

Publishing House "Akademperiodyka" of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0276-6398>

SCIENTIFIC JOURNAL – MODERN CHALLENGES

IX Scientific Conference “Scientific Periodicals: Traditions and Innovations”

On June 5, 2019, the IX Scientific and Practical Conference “Scientific Periodicals: Traditions and Innovations” was held in Kyiv at the Main Astronomical Observatory of NAS of Ukraine, organized by the Publishing House “Akademperiodyka” of NAS of Ukraine. The article covers the main issues that were considered at the conference, discussion of the challenges facing the scientific periodicals today, proposals and initiatives of the participants of the event.